

Mobbning

– En undersökning om lärares syn och förståelse av problemet mobbning i grundskolan.

Av: Karla Kallenberg
Handledare: Staffan Nilsson

Sammanfattning/Abstract

By: Karla Kallenberg. Autumn term of year 2013, University College of Södertörn

Title: *Bullying - Teachers viewpoint and their understanding of bullying in elementary school.*

Supervisor: Staffan Nilsson

According to the national curriculum in Swedish schools, teachers have the responsibility to prevent and discourage psychological and physical harassment (Lgr 2011). This study focuses on 7 teachers with their viewpoint and understanding of bullying as a human based social problem. The teachers, as the informants, give their personal explanation on how they act, prevent and discourage bullying in their school. The research places the emphasis, based on, interviews from which teachers are telling, relating and explaining on how they say that they are preventing and discouraging bullying.

The conclusion from this study is that the interviewed teachers do, from their viewpoint, understand bullying as psychological and physical harassment problem which is based on a question of interpretation in regards to the victim. The informants do place different emphasis on what causes the problem, if it is a question of the individual or of it is a problem based on the socialization between individuals. The conclusion is also that the teachers know how they should and would act in the prevention and discouragement of bullying in school by continuously making conversation with students about bullying and their behavior. Furthermore the conclusion is that teachers within their school cooperate and that they receive support from their schools by further-education in how to work with the prevention and discouragement against bullying.

Keywords: Bullying, psychological and physical harassment and the teachers' responsibility.

Nyckelord: Mobbning, psykisk och fysiska kränkande handlingar och lärarens ansvar.

Förord

Jag vill först tacka min handledare Staffan Nilsson som stöttat mig genom denna process i uppsatsskrivandet. Jag vill också tacka de informanter som deltagit genom att intervjuas och på så sätt bidragit till det material som utgör den största delen av denna uppsats. Jag vill även tacka min mentor Emma Engström och min sambo Richard Berg för deras enorma stöd under resans gång.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
2. Syfte och frågeställning.....	6
3. Bakgrund.....	6
3.1 Begreppets historik.....	9
4. Teorianknytning.....	10
4.1 Mobbing som problem utifrån individens perspektiv.....	11
4.2 Mobbing som problem utifrån den sociala kontexten.....	11
4.3 Mobbing som kränkande handlingar.....	12
4.4 Perspektivens syfte i uppsatsen.....	12
5. Tidigare forskning.....	13
6. Metod och material.....	15
6.1 Intervju som kvalitativ metod.....	15
6.2 Material och urval.....	16
6.3 Genomförande.....	16
6.4 Etiska forskningsregler.....	17
6.5 Bearbetning av materialet.....	18
6.6 Återkoppling till fältet.....	18
7. Analys och resultatredovisning.....	18
7.1 Resultatredovisning.....	18
7.1.1 Presentation av informanterna.....	18
7.1.2 Informanternas syn och förståelse av problemet mobbing.....	19
7.1.3 Lärarens förebyggande insatser och agerande vid mobbing.....	25
7.1.4 Skolans förebyggande insatser mot mobbing.....	31
7.1.5 Lärarnas fortbildning i mobbing.....	33
7.2 Analys.....	35
8. Slutdiskussion.....	36
8.1 Vidare forskning.....	38
9. Käll- och litteraturlista.....	38
9.1 Tryckta.....	38
9.1.1 Litteraturlista.....	38
9.2 Elektroniska källor.....	40
9.3 Otryckta källor.....	40

9.3.1 Intervjuer	40
9.4 Övriga källhänvisning	40
Bilaga 1	41
Öppet informationsbrev.....	41
Bilaga 2	42
Intervjuguide	42

1. Inledning

Skolan som institution anser jag är en mycket viktig del av samhället då den är med tidigt och påverkar varje individs liv. Historiskt sett kan man se att begreppet mobbning började användas i skolan vid slutet av 1960-talet i Sverige enligt en rapport från Skolverket (Skolverkets rapport 2009, s. 44). Mobbning som fenomen har därefter uppmärksammats allt mer sedan mitten av 1900-talet i Sveriges skolor beskriver Olweus (Olweus 1991, s. 1). Detta anser jag gör problemet mobbning aktuellt att både då som nu undersöka och även för framtiden.

Mobbning är och kommer förmodligen alltid att vara ett omdiskuterat ämne, som det inte finns några enkla lösningar på enligt Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 44). I Läroplanen för grundskolan framgår det att det är en självklarhet att förebygga mobbning inom skolan enligt Läroplanen för grundskolan (Lgr 2011, s. 7). Skolverkets rapport (2009, s. 13, 15) tar upp att all form av kränkande behandling mellan individer ska åtgärdas av skolans ansvariga. För att lärarna ska kunna arbeta på ett förebyggande sätt mot mobbning är det viktigt att de kan sätta sig in i elevernas perspektiv påpekas det i rapporten från Skolverket (Skolverket 2009, s. 20, 36). Det är därför av intresse att undersöka mobbning utifrån både individens perspektiv och ett socialt kontextbaserat perspektiv som jag förklarar mer om i avsnittet *Teorianknytning*. Att undersöka lärarens syn på mobbning och hur de säger sig förebygga problemet samt hur lärarna säger sig uppleva skolans bidragande insatser i det förebyggande arbetet mot mobbning är relevant eftersom problemet finns, bearbetas men kvarstår.

2. Syfte och frågeställning

Syftet är att undersöka sju lärares syn på problemet mobbning och hur mobbning kan förebyggas i skolan.

Mina frågeställningar är:

- Hur ser de intervjuade lärarnas syn och förståelse av problemet mobbning ut?
- Hur förebygger lärarna mobbning i skolan och i så fall på vilka sätt säger lärarna att de agerar för att förebygga mobbning?
- Hur ser de intervjuade lärarna på de insatser som skolan bidrar med för att förebygga mobbning?

3. Bakgrund

Här kommer jag att ge dig som läsare en bakgrund om vad mobbning är för typ av problem. Jag kommer även beskriva vad *Utredningen om skolans inre arbete – SIA* (Utbildningsdepartementet 1974) kom fram till beträffande mobbning och beskriva de vanligt förekommande åtgärdsprogram lärare har att ta till mot mobbning och vad läraren har för ansvar.

Skolläkaren Peter-Paul Heinemann kom att använda sig av begreppet skolmobbning efter sina iakttagelser från olika skolgårdar förklarar Frånberg (2003, s. 18) och menar att skolmobbning anses vara ett kommunikativt problem som går att komma runt.

I rapporten från Skolverket (2009, s. 12) framkommer det att fenomenet mobbning i slutet av 1960-talet har blivit allt mer uppmärksammat i media som ett problem i skolan. Efter 1960-talet blev mobbning däremot ett omdiskuterat problem menar Olweus (Olweus 1991, s. 1). Vid denna tidpunkt påbörjades utredningen om Skolans inre arbete - SIA i Sverige vilken hade som syfte att noggrant analysera skolans arbetsmiljöproblem som beskrivs i ”Skolans arbetsmiljö – en sammanfattning av SIA:s betänkande” av Beckne (Beckne 1974, s. 12). Det framgår av SIA:s utredning att lärarutbildningen bör innefatta att lärarna utbildas i att hantera

mänskliga relationer. Den beskriver vidare att både teoretiska och praktiska kunskaper inom psykologi och sociala ämnesområden är relevant i arbetet med elever och dessa bör därför ingå i utbildningen enligt både Beckne och Utbildningsdepartementet (Beckne 1974, s. 139-140; Utbildningsdepartementet 1974, s. 754).

Enligt Skolverkets rapport (2009, s. 14-15) finns det olika åtgärdsprogram som har i syfte att kunna användas i skolor för att både förebygga, motverka och åtgärda mobbning. Åtgärdsprogrammen är enligt Skolverkets rapport (2009, s. 96) olika till sin karaktär då vissa syftar till att förebygga och åtgärda mobbning och andra är till för att motverka bland annat drogmissbruk. Samtidigt framgår det enligt de två rapporterna *Utvärdering av metoder mot mobbning* och *På tal om mobbning-och det som görs* från Skolverket (2009, s. 70, 96; 2011, s. 46) att det inte direkt existerar någon metod som i sin helhet är rekommenderad. Åtgärdsprogrammen är enligt Skolverkets rapporter (2009, s. 70, 96; 2011, s. 46.) inte helt anpassade till skolornas olika behov vilket medför att skolorna själva får anpassa åtgärdsprogrammen. Två av dessa åtgärdsprogram är Farstametoden och Friends och som beskrivs kort nedan vilka informanterna säger sig arbeta helt eller delvis utifrån i deras förebyggande arbete mot mobbning.

Åtgärdsprogrammet Farstametoden:

Farstametoden syftar till att upptäcka och behandla akuta mobbingsituationer i skolan enligt Skolverkets rapport (Skolverkets rapport 2009, s. 98)

Farstametoden är en enligt Skolverkets rapport (2009, s. 98) manualbaserad samtalsmetod. Skolan enas om vilken personal som ingår i ett så kallat behandlingsteam, vilka blir kontaktade om det finns misstanke om att mobbning pågår bland elever. Först samtalar teamet med de inblandade eleverna och först efter att teamet enats om att det handlar om mobbning kontaktas målsman. Den kritik som har väckts mot Farstametoden handlar om att den utsatte elevens föräldrar kontaktas med en gång men att mobbarnas föräldrar inte ska kontaktas genast, utan senare i processen om mobbningen inte upphör förklarar Skolverkets rapport (Skolverkets rapport 2009, s. 99).

Åtgärdsprogrammet Friends:

Friends program syftar till att påverka skolmiljön, gruppklimat och individers attityder och värderingar och på så sätt förebygga mobbning i skolan. Programmet antas också fungera för att upptäcka och behandla akut mobbning enligt Skolverkets rapport (Skolverkets rapport 2009, s. 108)

Enligt Skolverkets rapport (2009, s. 108) beskrivs Friends som ett program som är till för att utbilda skolans personal och dess elever i att tillsammans förebygga mobbning. Utbildningen innebär att skolans klasser utser, genom att klassen tillsammans röstar, elever som blir så kallade ”kompisstödjare” (Skolverkets rapport 2009, s. 108) och deras uppgift är att stötta utsatta elever men även agera som förebilder. Åtgärdsprogrammet Friends liknar Farstametoden i att den uppmanar skolans personal att vänta med mobbarens föräldrakontakt beskriver rapporten från Skolverket (Skolverkets rapport 2009, s. 109).

Ytterligare kritik har tagits upp mot åtgärdsprogrammen såsom i artikeln ”Sluta köpa in färdiga program” från Lärarförbundet av Hedlund (Hedlund 2011). där ordförande Eva-Lis Sirén påpekar att ”det är lärarna som måste ha verktygen mot mobbning”. Hon vill även framföra att arbetsgivarna bör satsa mer på fortbildning av de yrkesverksamma lärarna vilket också tas upp i artikeln av Hedlund (Hedlund 2011). Fortbildning av lärarna framförs redan år 1974 som viktigt i betänkandet *Skolan arbetsmiljö* av Utbildningsdepartementet (1974, s. 758) och belyses av Beckne i dennes sammanfattning av betänkandet *Skolans arbetsmiljö en sammanfattning av SIA:s – betänkande* (Beckne 1974, s. 140).

Enligt rapporten *Utvärdering av metoder mot mobbning* (Skolverket 2011, s. 46) framgår det också att den enskilde individens, nämligen lärarens egna insatser kan ha mätbar effekt för att förebygga förekomsten av mobbning. Olweus (1991, s. 9) menar att mobbning börjar redan i årskurs tre på lågstadiet och att det förekommer främst i mellanstadiets årskurser. I Skolverkets rapport (2009, s. 16) nämns det att skolor efterfrågar hjälpande program men att skolledare i sin tur inte vet vilka program som är lämpliga att använda. Enligt bland annat skolans värdegrund (Lgr 2011, s. 7), framgår det att mänskliga rättigheter inom skolan är skolans ansvar att främja i det demokratiska samhället och liksom individens respekt för andra. Enligt skollagen är det huvudmannens ansvar att se till att personalen på skolan fullgör

de skyldigeter som anges i skollagens kapitel för ”Åtgärder mot kränkande behandling” (Skollagen 2010:6§).

Sammanfattningsvis har jag ovan beskrivigt begreppet skolmobbning som anses vara bland annat ett kommunikativt problem enligt Frånberg (Frånberg 2003, s. 17-18) samt att lärare bör utbildas i mänskliga relationer enligt Beckne (Beckne 1974, s. 12). Jag har också uppmärksammat att Skolverkets rapport (2009, s. 12) fört fram att de åtgärdsprogram som existerar inte till sin helhet räcker till i arbetet med att förebygga och åtgärda mobbning samt att läraren har ett centralt ansvar i arbetet mot mobbning.

3.1 Begreppets historik

Nedan ges en kort historisk översikt i hur mobbning som begrepp är anammat och varifrån det kommer samt problemets orsakande faktorer och sist beskrivs skolans skyldigheter i att motverka mobbning.

Så tidigt som på 1700-talet har det enligt rapporten *Mobbning i nordiska skolor* av Frånberg (2003, s. 17) förekommit kränkande beteenden mellan elever i skolan och detta främst hos de äldre eleverna som försökt få makt genom att trakassera de yngre eleverna.

Begreppet mobbning har sitt ursprung från de svenska skolorna i Sydafrika där det syftar till de barn och ungdomar på skolgårdarna som var bråkiga förklarar Olweus (Olweus 1991, s. 1). På engelska benämner man det ”mob” vilket syftar till en folkmassa menar Olweus (Olweus 1973, s. 10). Begreppet mobbning har bland annat sin betydelse från socialpsykologin då det utifrån detta perspektiv handlar om folkmassors aggressiva beteenden, samt från etnologin där det används för att beskriva hur djuren jagar bort inkräktare förklarar Skolverkets rapport (Skolverkets 2009, s. 44). Frånberg (2003, s. 17, 19) beskriver att begreppet mobbning används om någon far illa av kränkande behandling under en längre tid och ses även ha ett samband med kontexten och den grupp-specifika situationen.

Att skolan under 1960/70-talet genomgick en förändring från statliga folkskolor och läroverk till kommunala grundskolor och friskolor tror man kan vara ett skäl till att mobbning uppstod som ett problem i skolan enligt Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 47). Med denna

förändring anses arbetet mot mobbning i skolor och myndigheter allt mindre kunnat hanteras på grund av kommunalisering av skolan. Kommunaliseringen innebar att kommunerna själva fick ansvaret över deras skolor och detta har generellt bidragit till friare tyglar från staten och att förutsättningarna för skolor samt myndigheter att motverka mobbning blivit sämre förklarar Skolverket i samma rapport (2009, s. 47). Under mitten av 1980-talet blev därmed läroplaner och lagtexter alltmer uppdaterade kring hur hanteringen av problemet mobbning skulle ske genom att skolans huvudman, rektorn, har i uppgift att motverka alla former av kränkande behandling enligt Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 13). Vidare beskriver rapporten (2009, s. 13) att genom ett tillägg i skolagen år 1993 blir alla som arbetar inom skolan skyldiga att försöka förhindra att elever utsätts för kränkande behandling. Ytterligare höjdes kraven på skolornas arbete mot mobbning genom att likabehandlingslagen trädde i kraft 2006 samt att från och med 2009 behandlas kränkande behandling genom skollagen förklarar Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 13).

Sammanfattningsvis har jag ovan berättat att mobbning har förekommit sedan 1700-talet som kränkande beteende mellan elever enligt Frånberg (Frånberg 2003, s. 17). Jag har förklarat att begreppet mobbning har anammats från folkmassors aggressiva beteenden enligt Skolverkets rapport (2009, s. 44) och att uttrycket kommer från engelskans ”mob” vilket betyder folkmassa förklarar Olweus (Olweus 1973, s. 10). Jag har slutligen förklarat att mobbning som ett problem kan ha uppstått i och med skolans kommunalisering där skolornas förutsättningar att motverka mobbning blivit sämre enligt Skolverkets rapport (2009, s. 47) och därigenom höjdes kraven ytterligare på skolans skyldighet gentemot kränkande behandling i skollagen.

4. Teorianknytning

I denna uppsats undersöker och analyserar jag hur mobbning ses och förstås som ett problem av de utvalda lärarna. De perspektiv jag kommer utgå ifrån i min analysdel, vilka förklaras nedan, är individens perspektiv, den sociala kontexten och den definitionen av mobbning som jag kommer att använda, nämligen mobbning som kränkande behandling.

4.1 Mobbning som problem utifrån individens perspektiv

Detta perspektiv används av mig i min analys av informanternas svar när jag tolkar in om svaren tycks innehålla ett individperspektiv som förklaras nedan.

Mobbning som problem har tidigare studerats genom flera olika perspektiv med huvudinriktning på problemet som ett mänskligt socialt fenomen. Dock är forskningen angående mobbning som ett mänskligt socialt problem relativt nytt förklarar Björk (Björk 1995, s. 20). Individens perspektiv är enligt vad som framgår av rapporten från Skolverket (2009, s. 30) hämtat från individualpsykologin som blev intressant på 70-talet när forskningen om mobbning började. Inriktningen har en ledande roll inom forskningen om mobbning och beskriver pojkers aggressiva beteende, som Olweus är känd för enligt Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 31). Det påpekas vidare att mobbning utifrån individens perspektiv även innefattar olika kategorier av mobbning som individen utövar vilka beskrivs som ”hög, låg- och medelintensiv” samt ”avtagande” vilket Skolverkets rapport (2009, s. 33) förklarar att forskaren Pepler (2008, s. 325-338) kommit fram till vid sina studier om mobbning. Perspektivet innefattar vidare att individens familjekonstellationer tros ha en viss förklaring till mobbarnas beteende som till exempel att familjen inte fungerar socialt sett enligt samma rapport (2009, s. 33). I Skolverkets rapport (2009, s. 31) förklaras det att forskaren Olweus menar att detta kan påverkas av att mamman inte sätter gränser i sin uppfostran samt pappans tendens till ”hårdhänta, fysiska uppfostringsmetoder”.

4.2 Mobbning som problem utifrån den sociala kontexten

Nedan beskrivs perspektivet *den sociala kontexten* som jag även utgår ifrån när jag analyserar om informanternas svar tycks innehålla en syn och förståelse av mobbning som innefattar den sociala kontexten.

Perspektivet den sociala kontexten beskrivs i rapporten från Skolverket (2009, s. 33) som att mobbning utgår ifrån det sociala sammanhanget. I rapporten förklaras det vidare att mobbning kan ses som ett socialt kontextbaserat fenomen som förändras över tid och rum. Det vill säga att olika personligheter, platser och rutiner i den sociala verklighet som vi uppfattar och som vi samtidigt är med att konstruera påverkar hur fenomenet mobbning utvecklas förklarar Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 33). Rapporten beskriver också att forskningen strävar efter att hitta olika orsaker för att kunna ge en helhetlig förklaring till att mobbning

uppstår. Dessa studier har fått kritik eftersom inga generella slutsatser bör göras menar Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 34). Detta beror på att det är så många faktorer som påverkar den sociala kontexten enligt samma rapport (2009, s. 34) där det vidare förklaras att de olika orsakerna till mobbning utifrån perspektivet har att göra med att fenomenet visar sig bygga på den sociala kontexten och den miljön som fenomenet uppstår i.

En individs asociala beteende samt dess mobbningstendenser lärs ofta in i den miljö där individen vistas och är därför inte medfött utan anammat som ett personlighetsdrag som går att läras om menar Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 33-36). Det beskrivs i samma rapport att den sociala kontexten utgör en utgångspunkt för att kunna förstå och bilda sig en uppfattning om hur eleverna i skolan kan utsättas för mobbning. Betydande är även delaktigheten och att finna gemenskap för eleverna samt att pröva varandras gränser mellan eleverna vilket speglar deras olika kunskaper om hur de förstår varandra i olika situationer menar Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 35).

4.3 Mobbning som kränkande handlingar

I en doktorsavhandling av Osbeck definierar hon begreppet mobbning som kränkningar av en allvarligare karaktär (Osbeck 2006, s. 193). Mobbning menar hon är återkommande upprepade kränkningar som unga individer upplever. Hon förklarar att kränkningarna kan innefatta verbala kränkande ord eller att de kan handla om slag, våld och även utfrysning. Vidare förklarar hon i avhandlingen att kränkningar upplevs olika beroende på vem som utövar dem och vem som känner sig kränkt. Det vill säga att det är subjektivt hur vissa handlingar uppfattas förklarar Osbeck (Osbeck 2006, s. 193). Definitionen av mobbning som kränkande behandling enligt ovan är den definition som jag kommer utgå ifrån när jag analyserar informanternas svar.

4.4 Perspektivens syfte i uppsatsen

Sammanfattningsvis har jag ovan beskrivit de två perspektiven *individens perspektiv* och den *sociala kontexten* samt definierat mobbning som kränkande handlingar. Perspektivens syfte i uppsatsen är för mig att använda när jag analyserar informanternas svar, vilket innebär att jag undersöker om informanterna har ett förhållningssätt som tycks stämma överens med perspektiven i hur de ser och förstår mobbning. Den problematiken som kan uppstå är att informanternas svar inte tycks innehålla ett individperspektiv eller av mig inte kan tolkas vara

ett perspektiv från den sociala kontexten. Detta skulle kunna medföra att jag inte kan förhålla mig till dessa perspektiv när jag analyserar informanternas svar om hur de ser och förstår mobbning. Vidare problematik kan vara att informanternas uppfattning om vad mobbning är skiljer sig från min, vilket i så fall kommer påverka undersökningens analysdel och då även min tolkning av perspektiven.

5. Tidigare forskning

Frånberg (2003, s. 17) påpekar att forskningen om mobbningen kom igång så sent som på 1980-talet. Därefter kom skolmobbning att bli ett intresse för bland annat de skandinaviska forskarna Olweus med inriktning på mobbningens makt och aggressivt beteende samt Pikas med inriktning kommunikativ mobbning beskriver Frånberg (Frånberg 2003, s. 18). Forskarna Olweus, Pikas, Hägglunds, Björks, Salmivallis och Heinemanns inriktning i forskningen om mobbning beskrivs vidare nedan.

Forskaren Olweus har undersökt mobbning utifrån att studera 12-16 åriga pojkars aggressiva beteende på olika skolgårdar i Stockholm, då även begreppen ”hackkycklingar och översittare” växte fram förklarar Olweus (Olweus 1973, s. 9). I Skolverkets rapport (2009, s. 30-31) framgår det vidare att begreppen kom att användas av forskaren Olweus i samband med hans studier av djurs aggressiva beteende. Begreppen beskriver mobbarens kränkande sätt som översittare och mobbningsoffrets utsatthet som hackkyckling i skolan förklarar Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 30-31). Vidare i samma rapport (2009, s. 30-31) beskrivs individens roll som översittare, att den erhåller en maktposition då denne söker upp sitt offer och njuter av att känna makten över offret. Översittarna menar Pikas (1975, s. 17) har olika karaktärer, de kan vara orädda vid tillrättavisningar, ha impulsiva drag och sakna empatisk förmåga eller själva ha låg självkänsla och sakna vänner. Vidare beskriver Olweus (1973, s. 9) att han undersökt om skolklassens storlek har betydelse för mobbningen, men han har kommit fram till att det inte är det enda som påverkar om problemet uppstår.

I en forskningsrapport av Hägglund (1996, s. 2, 21-22) som studerat mobbning som ett maktspel redovisar hon sina studier om mobbningen på individnivå samt det sociala sammanhanget det sker i. Hon utgår från samt redogör för att det är ett maktspel det handlar

om i samhället och i skolan. Det framgår enligt Skolverkets rapport (2009, s. 13-15) att det skett tämligen lite forskning om det perspektivet Hägglund undersökt.

Forskning på bland annat individbaserad nivå, individens personlighetsdrag samt familjens uppfostringsförhållanden vilka alla kan påverka att en individ utsätter någon för kränkande behandling har utförts enligt Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 20). Dock har främst mobbning undersökts i hur det tar form mellan pojkar och flickor förklarar Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s. 13-15). Rapporten (2009, s. 13-15) menar också att pojkar som utövar mobbning mot varandra använder sig av våld i större utsträckning, men att flickor utövar dold mobbning, vilket innebär olika former av utfrysningmetoder som ofta är svårare att upptäcka. I rapporten av Osbeck (2006 s. 193) beskrivs det också att pojkar är mer utåtagerande än flickor. Frånberg (2003, s. 15-16) beskriver att mobbning inte har ökat sedan forskningen började på 1980-talet utan att snarare mobbning som ett problem har uppmärksamrats i forskningen vilket lett till att man upplever problemet större än vad det egentligen är.

Forskarna Björk och Salmivalli har undersökt mobbning som ett socialt fenomen och menar även som Hägglund att det har forskats för lite om mobbning för att kunna skapa en förståelse för vidden av problemet förklarar Frånberg (Frånberg 2003, s. 18). Maktfrågan inom mobbning har också undersökts av Björk (1995, s. 191-192) och hon menar att makten kontinuerligt återskapas mellan individerna då de vill synas och höras. Hon vill mena att mobbningen påverkas av detta maktspel vilket även forskarna Salmivalli och Hägglund kommit fram till i deras studier, vilket beskrivs av Frånberg (Frånberg 2003 s. 20). Forskaren Salmivalli har skrivit en avhandling där hon studerat mobbaren utifrån ett individperspektiv och dess olika personlighetsdrag, vilket hon menar handlar om individens självkänsla, förklarar Salmivalli (Salmivalli 1996, s. 16). Salmivalli (1996, s. 29) beskriver vidare i sin avhandling att mobbning enligt denna studie handlar om offret, assistenten till mobbaren, individen som stöttar mobbaren och individen som försvarar offret samt den utomstående individen vilka alla ingår i klassens sociala kontext.

Heinemann är en omtalad forskare som nämns i samtliga böcker, rapporter och undersökningar som handlar om mobbning. Han har studerat mobbning i skolmiljö där inriktningen har varit individmoral och grupp-moral hos eleverna vilket framgår av Heinemann

(Heinemann 1972, s. 7). Heinemann (1972, s. 186) påpekar att mindre skolor kan hantera problemet mobbning bättre än stora skolor eftersom det enligt honom krävs en mindre arbetsinsats, som inte står i proportion till, vad som krävs på större skolor. Av detta vill Heinemann (1972, s. 186) även påpeka att den vuxnas arbetsinsatser har en enorm betydelse.

Mobbning enligt majoriteten av forskarna ovan anses vara ett mänskligt socialt problem mellan eleverna som individer i skolans miljö. Jag kommer därför att undersöka hur de utvalda lärarna ser och förstår mobbning som ett problem i skolan.

6. Metod och material

6.1 Intervju som kvalitativ metod

Jag har valt intervju som kvalitativ metod för denna undersökning. Sju lärare har intervjuats varav en pensionerad lågstadielärare. De resterande sex lärarna arbetar med både låg- och mellanstadieelever på olika skolor i Stockholm. Lärarna har valts ut genom ett slumpmässigt urval av olika skolor med låg och mellanstadieklasser då mobbning tenderar att utvecklas mer i dessa åldrar menar Olweus (Olweus 1991, s. 9). Att genomföra intervjuer är enligt Dalen (2007, s. 11, 27); Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011, s. 36) relevant för att jag som forskare ska kunna erhålla informanternas syn och förståelse och hur de säger sig kunna förebygga problemet mobbning samt hur informanterna säger sig uppleva att skolans insatser i det förebyggande arbetet mot mobbning är.

En intervjuguide har tagits fram som stöd för att föra samtalet framåt under intervjuerna (se Bilaga 1). Enligt Eriksson-Zetterquist & Ahrne & (2011, s. 44) fyller det en funktion att kombinera metoden intervju med metoden observation. Valet i denna undersökning är att inte kombinera intervjuer med observationer för att syftet är att enbart belysa och klargöra lärarnas syn och förståelse, inte dokumentera deras agerande. Att få inblick i lärarnas syn och förståelse av problemet mobbning och hur det upplevs blir tydliggjort i en intervjusituation jämfört med en enkätundersökning, eftersom intervju som metod är ett sätt att kunna känna av stämningar i hur informanterna visar sig uppleva frågornas karaktär såsom exempelvis genom deras kroppsspråk, ansiktsuttryck eller betoningar i deras svar beskriver Dalen (Dalen 2008, s. 30-39). För att säkerställa att intervjuerna genomfördes med hög kvalitet provintervjuades en

person för att intervjuguidens frågor skulle fungera väl och vara avpassade i tid och relevans. Det var även viktigt att klargöra formuleringarna på frågorna genom att göra en provintervju för att säkerställa att frågorna var tydliga. Provintervjun var även relevant för mig som forskare enligt Dalén (2008, s. 36) för att jag som intervjuare skulle kunna öva på att framföra frågorna tydligt samt neutralt utan tendens att påverka informanten såsom exempelvis, i sättet jag betonar ord, reagerar på informantens svar genom mitt ansiktsuttryck och kroppsspråk.

6.2 Material och urval

Samtalsuppteckningarna från de sju genomförda intervjuerna med de slumpmässigt utvalda lärarna, är det material som analyseras i denna undersökning. Lärarna är av olika ålder och med olika arbetslivserfarenhet, varav sex är verksamma och en är pensionerad. De sex verksamma lärarna arbetar på olika grundskolor i Stockholms län varav majoriteten i Stockholms kommun med undantaget Huddinge kommun, vilket ger ett representativt urval i förhållande till om det var en och samma skola. Urvalet ger en bild av Stockholms län och inte av riket i övrigt men omfattningen av undersökningen bör tas hänsyn till i värderingen av undersökningens validitet då denna undersökning begränsades till enbart sju intervjuer utifrån ramen av denna uppsats.

6.3 Genomförande

Det har varit angeläget att komma i kontakt med relevanta informanter såsom lärare i de utvalda årskurserna 3-6. Intervjuerna genomfördes på lärarnas respektive arbetsplats i deras lärarrum varav två i klassrum. Intervjun av den pensionerade läraren skedde på ett café. Miljön på caféet påverkade inte intervjun nämnvärt trots att det var stimmigt i lokalen. Då frågorna var av karaktären ”öppna frågor” enligt Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011, s. 40) kunde informanterna på ett engagerat sätt besvara frågorna genom att berätta fritt. Respektive intervju tog ca 30 min varav en varade en timma. Skolan som miljö för de sex arbetande lärarna har varit relevant som plats för att informanten då har kunnat vara i sin yrkesroll. Anledningen är inte bara av praktiska skäl, utan skolan är den miljö som läraren verkar i. Skolmiljön har på så sätt kunnat medföra att lärarna på ett naturligt sätt resonerat ingående om problemet mobbning och hur de upplever det i skolan jämfört med om de befann sig i en annan miljö under intervjutillfället, exempelvis hemmet, vilket skulle kunnat ge en mer personlig prägel på intervjuerna enligt Eriksson-Zetterquist & Ahrne (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 44).

Intervjuerna var av semistrukturerad karaktär, vilket innebär att de i förväg utformade frågorna kunde kompletteras av följdfrågor under intervjun som inte var förutbestämda förklaras det i (Dalén 2008, s. 30). Informanterna fick på förhand reda på via epost om syftet med intervjun samt uppsatsens ämne. Informanterna var ovetande om den exakta frågeställningen men däremot fick de ta del av några exempelfrågor från intervjuguiden i epostmeddelandet. Informanterna var därmed förberedda på vilken typ av frågor som kunde ställas men inte i detalj. Intervjuguidens frågor innehöll även två fiktiva fall (se Bilaga 2) som lästes upp för respektive informant. Med dessa fiktiva fall (se Bilaga 2) innebar det att informanterna fick sätta sig in i två scenarion vilka innehöll tänkta mobbningsfall. Informanternas svar speglade deras syn och förståelse om hur man som lärare bör agera och hantera situationerna (se Bilaga 2). Intervjuerna har spelats in digitalt på ljudfiler, därefter transkriberats och analyserats. Arbets sättet möjliggör redogörelse för intervjun i skriven text och därigenom återspeglas intervjun där informantens egna ordval kan vara av betydelse menar Dalen (Dalén 2008, s. 33). Detta presenteras vidare i analysavsnittet.

6.4 Etiska forskningsregler

Informanterna kontaktades först genom den huvudansvariga biträdande rektorn, via telefon och epost, vilken har fungerat som en ”dörröppnare” beskriver Lalander (2011, s. 91, 95) som en person vilken hjälper forskaren att få kontakt med informanterna. Det epostmeddelande som skickades ut var ett öppet informationsbrev där syftet med uppsatsen beskrevs samt tänkbara frågor som kunde komma att ställas. Syftet med uppsatsen och vilka frågor som önskats ställas har av forskningsetiska skäl förklarats för informanterna vid intervjutillfället. Jag har som forskare tagit del av dessa nedan nämnda etiska forskningsregler, vilka förklaras av både Dalén (2007, s. 21); Ahrne & Svensson (2011, s. 31), och följt dem genom undersökningens process.

- **Samtyckeskravet:** Forskningsprocessen genomförs endast om jag och informanten samtycker.
- **Informationskravet:** Vem upphovsmannen är, syftet med uppsatsen, vad materialet ska användas till.

- **Konfidentialitetskravet/Nyttjandekravet:** De uppgifter som informanten lämnar ut är sekretessbelagda och kommer heller ej användas eller delges i något annat sammanhang.

6.5 Bearbetning av materialet

Efter att ha genomfört de sju intervjuerna bearbetades materialet genom att jag lyssnade av de inspelade ljudfilerna och transkriberade det väsentliga i skrift utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar. Detta gav en överblick av materialet. Dalen (2004, s. 65) förklarar att transkriberingen gör att forskaren lär känna sitt material genom att lyssna av och omvandla det till skrift.

6.6 Återkoppling till fältet

Efter genomgången av det transkriberade materialet och i samband med bearbetningen av materialet kontaktades informanterna via epost för jag skulle få förtydliganden på de av mig under bearbetningen uppkomna frågorna.

7. Analys och resultatredovisning

Resultaten från de genomförda intervjuerna kommer nedan att redovisas och analyseras utifrån uppsatsens syfte, frågeställningar och de teorier som ovan är beskrivna samt vad tidigare forskning visar. Först sker en genomgång av de sju intervjuade lärarnas bakgrund, ålder och arbetslivserfarenhet samt deras svar på de frågor som ställdes från intervjuguiden. Detta ger en överblick för hur lika eller olika informanterna svarat samt möjliggör analys om hur informanterna tycks beskriva begreppet mobbning och hur deras syn samt förståelse av densamma tycks vara. Hur lärarna säger sig förebygga och agera när mobbning sker redovisas samt vilka metoder lärarna beskriver sig använda för att motverka mobbning. Samtliga namn är fingerade.

7.1 Resultatredovisning

7.1.1 Presentation av informanterna

Lovisa är 42 år och utbildad till mellanstadielärare på Lärarhögskolan i Stockholm och har arbetat som lärare i 13 år sedan år 2001 i årskurserna 4-6.

Robert är 37 år och utbildad till grundskolelärare inom idrott och hälsa. Han har jobbat inom alla skolformer, både kommunala skolor och friskolor. Han började arbeta som lärare år 2001 och har arbetat i sammanlagt 13 år som lärare.

Kevin är 35 år och började som vikarie på den skolan han arbetar på. Han har undervisat på högstadiet men undervisar för närvarande på mellanstadiet.

Maja är 44 år gammal och ville bli lärare redan som 22 åring. Maja blev klar med sin lärarutbildning år 1997 och har arbetat som speciallärare på högstadiet, med de yngre åldrarna F-6 och jobbar nu i en årskurs trea. Maja har sammanlagt jobbat 16 år som lärare. Maja uttrycker att hennes motto är att man ”stagnerar” efter 5 år på samma arbetsplats.

Per började arbeta som lärare år 2006 i sammanlagt 7 år. Under tiden som han var föräldraledig arbetade han extra som fotbollstränare för barn. Per uttrycker ett stort intresse för barnuppfostran. Per är utbildad till både fritidspedagog och lärare och arbetar nu som både fritidspedagog och lärare på sin skola.

Gunilla är låg- och mellanstadielärare sedan år 1975 och har sammanlagt 40 år inom yrket. Gunilla har arbetat som lärare sedan 1976 i Stockholm. Gunilla har mött många elever med SVA-(svenska som andraspråk) på den skolan där hon nu arbetar, vilket gör att hon uppfattar tillvaron på skolan mycket tillåtande då alla barnen är från olika länder med olika kulturer.

Anki är 68 år och pensionerad lärare. Anki utbildade sig till lågstadielärare och tog lärarexamen när hon var 20 år. Anki började arbeta 1966 vid 21 års ålder i en årskurs tvåa i Stockholm. Anki har sammanlagt arbetat som lärare i 15 år.

7.1.2 Informanternas syn och förståelse av problemet mobbning

Nedan beskrivs de tolkningar och analyser jag gjort på deras syn och förståelse av problemet mobbning utifrån informanternas svar. En sammanfattande analys sker i slutet av denna del.

Lovisa berättar om när hon var med i ”antimobbningsteamet” på skolan hon jobbar på, fick hon i uppdrag av en lärare på skolan att reda ut en situation på skolan som var ”misstänkt mobbning”. Lovisa förklarar att ”misstänkt mobbning” handlar om att det sker regelbundna

kränkningar under längre tid och att det då undersöks om det är mobbning. Lovisa fick veta vad som hade hänt i förväg för att sedan plocka ut de elever som var inblandade från respektive klassrum för att ha ett samtal med dem. Lovisa förklarar att detta skedde efter Farstametodens rekommendationer.

Lovisa anser att begreppet mobbning ofta missbrukas och hon tror att det beror på att den som känner sig utsatt för en enstaka kränkning tar det som att den är mobbad. Lovisa anser vidare att kränkningen kan vara lika illa som mobbning och påverka lika mycket men kan endast räknas som mobbning när det sker upprepade gånger mot samma person mer regelbundet. Utifrån detta tycks Lovisa ha ett kritiskt förhållningssätt till användandet av begreppet mobbning för att det enligt henne tenderar att användas vid tillfällena som egentligen inte kvalificerats som mobbning och därmed borde det inte tas upp som ett mobbningsärende på skolan. För att ett ärende ska vara ”misstänkt mobbning” tycks Lovisa mena att olika inblandade parter behöver vara inblandade i ett fall av regelbundna kränkningar och att ”antimobbningsteamet” har kopplats in.

Robert ser mobbning som något skolan måste jobba aktivt mot genom ett ”gediget arbete”, vilket innebär för honom att skolan jobbar med riktlinjer som lärarna kan följa. Robert nämner ”likabehandlingsteamet” som arbetar med dessa frågor vilket ingår i ett arbetssätt i Farstametoden som skolan använder sig av. Robert förklarar även att mobbing är något som sker systematiskt under en längre period och är planerat mot en och samma individ eller grupp. Robert tycks däremot se på mobbning som ett problem för hela skolan, att det handlar om ett kontinuerligt samarbete mellan lärarna enligt honom. Roberts syn och förståelse för begreppet mobbning är således att det handlar om kränkande behandling mellan individer som inte bara sker i klassrummet utan också kan ske utanför lektionstid, på skolan eller på väg hem från skolan. Robert tycks ge uttryck för att han har en förståelse för att problemet mobbning är ett kontextbaserat problem.

Maja hävdar att hon har en mycket låg tröskel när det kommer till kränkningar och hon har alltid tagit tag i händelsen innan det urartat till mobbning. Hon berättar vidare att hon hade en pojke som själv inte ansåg att han var mobbad men att hans föräldrar hävdade att han var det. ”Vi lärare tyckte också att det var mobbning som antydes då han var lite väl utsatt”. Maja berättar vidare att pojken verkligen ville vara med dem han lekte med, vilket var ett tuffare

pojkgäng. Maja berättar vidare att kompisarna, gänget, hävdade att de inte mobbade pojken. Maja förklarar att samtal pågick med pojken som var utsatt men han fortsatte att neka då han menade på att pojkarna i gänget var hans kompisar. Maja förklarar vidare att beteendet hade hållit på sedan pojkarna gick i förskoleklass och man hade kontinuerligt haft ett vakande öga på dem. Maja berättar att:

Vi sårade till och med på dem men föräldrarna till pojkarna lyckades efter många turer att återförening gänget till samma klass, skolan är ju så beroende av de pengar som varje elev bidrar till skolan med. (Maja 2013-10-09, muntl).

Maja berättar att föräldrarna till pojkarna i gänget hotade med att byta skola och att föräldrarna gick alldeles för långt. Det tycks som att Maja ser på mobbning som ett socialt kontextbaserat problem då dessa pojkar i grupp utsatte en annan individ för kränkande handlingar under en lång period. Hon har formulerat en grundtes: ”att om man inte mår bra socialt lär man sig ingenting”. Maja menar att om en elev sitter och oroar sig för vem den ska vara med på rasten eller tänker på vem som den ska sitta bredvid i matsalen så lär den sig mindre. Hon påpekar även att mobbning ska motarbetas aktivt hela tiden och att det gäller att lägga ribban så att eleven vet vad man accepterar och står för som ledare. Maja påpekar att barnen kan känna sig såsom ”djur” redan i sandlådan och menar att vem det är som är socialt svag och vem som inte är det av eleverna följer det sociala spelet. Maja säger att hon tycker att lärare tidigt måste få alla elever att förstå att alla är olika och behöver olika toleransnivå. Hon påpekar vidare att hon tror det ”ploppar” i mellanstadiet eftersom det är färre antal personal i de årskurserna. De elever som skriker högst syns, men de som är tysta glöms bort påpekar hon. Av detta tycks Maja dels se och förstå mobbning som ett beteende hos den enskilde individen samt som en socialt betingat problem. Jag tolkar även Majas utsagor som att det för henne är viktigt att läraren ska tydliggöra för eleverna vad som krävs av dem i deras sociala samspel. Det tycks även enligt Maja vara väsentligt att varje enskild elev mår bra vilket hon menar har betydelse för individens prestation i skolan. Därmed tycks Maja tydligt uttrycka en social förståelse för problemet mobbning. Maja tycks även se mobbning utifrån individens perspektiv och den sociala kontexten.

Gunilla har tidigare haft en flicka som ansåg sig själv vara mobbad men den dåvarande utredningen som gjordes på skolan kom fram till att hon inte var mobbad. Gunilla berättar att flickans familj var annorlunda och att föräldrarna fick allt som hände till att framstå som att

flickan var mobbad. Lärarna trodde även sen att det berodde på att flickan hade dålig självkänsla, vilket tycks tyda på lärarnas individperspektiv. Ingen av lärarna på skolan kunde se att hon var mobbad berättar Gunilla. Vidare berättar Gunilla att hon har en annan flicka i den klass hon undervisar i nu som är kraftigt överviktig samt är lång och stor. Flickan är enligt Gunilla utsatt då barnen har kommenterat hennes kropp. Gunilla har tagit tag i detta då flickan visat sin besvikelse utåt genom att bli ledsen och arg. Vidare förklarar Gunilla att barnen ofta kommer på olika ”vapen” som de kan använda för att få en annan elev sårbar när de mobbar någon. Gunilla berättar att hon tog upp det som ett ämne i klassen och pratade med de som hade varit inblandade. Hon tog även upp det med respektive elevs föräldrar och nu är flickan mycket gladare påpekar Gunilla. Gunilla berättar att hennes erfarenheter från skolan som hon jobbar på nu är att atmosfären är väldigt tillåtande. Hon menar att det troligtvis beror på att barnens utseende är olika då de kommer från jordens alla hörn och att de är udda i sitt beteende, nästan lite ”konstiga”. Gunilla säger att hon tror att den mobbning som förekommer på hennes skola är mer ”våldsbenägen”, ”hårda slag” och ”raka puckar, riktigt djuriska beteenden och de förekommer de mest djävulska ord”. Gunilla belyser att en del mobbning är så ”jävlig och utstuderad”. Viss mobbning pågår länge utan att det uppmärksammas och så finns det mobbning som går direkt till ”mobbningsteamet” beskriver Gunilla. ”Det finns mobbning som pågått en period som handlar om en person som är otrevlig mot en annan och då berättar barnen det för mig”, påpekar Gunilla.

Gunilla förklarar att man som lärare känner på sig om det är något som inte stämmer med en elev men hon tycker samtidigt att det inte är så lätt att komma åt mobbning. Gunilla ser en svårighet i att prata med barnen om de är utsatta för mobbning då de inte sällan vill erkänna att de är utsatta för mobbning. Den utsatta eleven menar Gunilla kan vara en ”jobbig” eller ”påfrestande” elev och Gunilla menar att det inte alltid är ”svart” eller ”vitt”. Gunillas syn och förståelse av mobbning tycks vara att mobbning kan uttrycka sig på olika sätt och att hon lutar på sin intuition för att upptäcka problemet. Gunnilla lägger däremot samtidigt ett stort ansvar på den enskilda eleven genom att hon uttrycker att en del elever tenderar att ha ett beteende själva som gör att de bemöts av andra på ett liknande sätt tillbaka. Att eleverna hittar ömma punkter att trycka på hos varandra innebär att mobbningen på så sätt kan ses av Gunilla som att det är beroende av individers socialisering i ett sammanhang.

Anki skiljer sig från de övriga lärarna då hon började jobba redan 1966 som lärare. Anki påpekar att under hennes tid som lärare var inte mobbning ett lika känt begrepp som det är nu. Anki menar att det absolut fanns barn som var mindre snälla mot andra men hon var bestämd som lärare under sin verksamma tid och säger att ”ingen skulle vara olydig som elev”. Anki menar att hon tog tag i varje enskilt problem. Anki berättar att då hon jobbade som lärare samtalande hon med de parter som då vart inblandade i en händelse men att det inte var mobbning vid det tillfället utan en elev hade varit dum mot någon annan enstaka gånger. Anki berättar att hon hade livskunskapslektioner med sin klass där hon pratade med alla barnen om känsliga ämnen såsom exempelvis hur man är en bra kamrat, och detta kunde leda till djupa samtal. Anki och klassen gjorde mycket tillsammans vilket hon tror skapade en viss sammanhållning mellan henne som lärare och eleverna och att detta i längden skapade en acceptans bland eleverna.

Anki påpekar att det var helt oacceptabelt att vara kränkande mot andra i skolan. Ankis syn och förståelse på mobbning tycks innebära att det är ett disciplinproblem mellan eleverna, det vill säga, att eleverna har svårt att uppföra sig enligt skolans trivselregler. Anki uttrycker att det är lärarens ansvar att ta tag i sådana disciplinproblem i klassrummet. Ankis syn tycks vara att hon lägger stor vikt vid att se till individperspektivet men även den sociala kontexten genom att enskilt samtala med eleverna men även genomföra sina ”livskunskapslektioner” i sin skolklass.

Anki skiljer sig från de övriga informanterna i det att hon säger att under hennes verksamma tid användes inte begreppet mobbning i någon större utsträckning. Detta trots att problemet mobbning blev mer omdiskuterat på 1970-talet då det uppmärksammades via olika medier samt i övriga länder enligt Skolverkets rapport (Skolverket 2009, s.12). Att ett problem uppmärksammas och ett begrepp myntas innebär att det sannerligen inte sker över en natt och det kan vara en av anledningarna till att Anki upplever att begreppet mobbning samt mobbning som ett problem inte rotade sig i Sveriges skolor förrän under senare delen av 1900-talet. Det understryks av Anki att kränkande behandling är oacceptabelt vilket Skolverkets rapport (2009, s. 41) också lyfter fram.

Per berättar att de flesta av tjejerna i hans klass har en storasyster som både sminkar sig och agerar på ett sätt som tjejerna i hans klass tar efter. Per lyfter fram hur viktigt det är med

vilket bemötande eleverna har mot varandra vilket tycks ha med den sociala kontexten att göra. Per tar upp att mobbning hela tiden förändras och är beroende av omgivningen. Per förklarar att eleverna själva måste förstå sitt bemötande, att hur de agerar och huruvida de visar empati för andra även påverkar den sociala kontexten. Per berättar att han upplever att eleverna som individer ofta påverkar varandra i grupp och att det ibland inte är lika lätt för eleven själv att återge exakt vad som hänt. Per beskriver att skolan han arbetar på hanterar problemet mobbning genom ett ”gediget arbete”. Per förklarar att ett ”gediget arbete” innebär att skolan har en plan som innefattar riktlinjer för att motverka och hantera situationer som innehåller mobbning eller annan kränkande behandling. Per tycks se mobbning som ett problem som hanteras utifrån att hela skolan är insatta i mobbningsproblematiken. Per utgår därmed ifrån att mobbning är ett problem utifrån den sociala kontexten och att det inte enbart är den enskilda lärarens ansvar utan är en gemensam insats av skolan.

Kevin berättar om en tjej som var med i skolans hockeylag där hon var ensam som tjej bland alla killarna och att en av killarna retade henne. Kevin berättar vidare att tjejen gjorde lärarna uppmärksamma på killens beteende vilket ledde till att de ansvariga lärarna på skolan kallade in hans föräldrar och att killens agerande därefter slutade. Kevin berättar att han tycker att han ser så fort någon elev är utsatt. Kevin förklarar att skolan har ett ”antimobbningsteam” som han har varit med i. Kevin berättar att hans dåvarande klass har varit med i ett fall som gjorde att ”antimobbningsteamet” kopplades in. Kevin berättar vidare att de situationer han som lärare varit med om inte rört sig om riktig mobbning utan mest handlat om enstaka kränkningar. Kevin beskriver begreppet mobbning generellt som upprepad kränkande behandling under en längre tid. Kevins syn och förståelse av problemet mobbning tycks därmed vara samstämmigt med de övriga informanternas syn och förståelse, då även Kevin utgår från att mobbning är ett problem som kan hanteras utifrån individens perspektiv och den sociala kontexten.

Det påpekas av Lovisa, Per, Maja, Gunilla och Kevin att vissa händelser de varit med om som har varit ”misstänkt mobbning” har skett i situationer där den sociala kontexten påverkats genom att några individer utsatt en annan för kränkande behandling. Anki skiljer sig från de övriga då hennes klass inte varit inblandade i vad hon uppfattar som mobbning-relaterade situationer. Av informanternas syn och förståelse av problemet mobbning framgår det att problemet är något som uppstår mellan individer och att det är ett socialt kontextbaserat

problem. Det tycks som att informanternas definition av mobbning samstämmer med den tidigare presenterade definitionen (se avsnitt 4.3) eftersom de uttrycker att mobbning är upprepade kränkande handlingar som utförs under en längre tid. Lovisa understryker att begreppet inte alltid används enligt den av informanterna allmänna uppfattningen utan att begreppet tenderar att enligt henne överanvändas. Jag upplever att samtliga informanter ser och förstår mobbning på liknande sätt men att de tycks lägga olika mycket vikt vid vad det är som orsakar att problemet uppstår, det vill säga om det till största del beror på den enskilda individen eller på den sociala kontexten.

7.1.3 Lärarens förebyggande insatser och agerande vid mobbning

Nedan redogörs det för hur informanterna säger sig förebygga och agera mot mobbning.

Maja säger att hon förebygger mobbning genom att prata om ämnet i sitt klassrum samt genom att vara tydlig med vilka förväntningar hon har på eleverna. Maja förklarar att hon pratar med klassen om hur man uppträder på ett schysst sätt mot varandra och att de tillsammans har upprättat en handlingsplan för hur de ska bemöta varandra. Maja förklarar vidare att de i denna handlingsplan använder sig av fyra begrepp, vilka är: ”Förstå” som innebär att förstå en individs handling, ”Fråga” innebär att du frågar individen varför den agerade som den gjorde, ”Förklara” att du förklarar hur du kände när individen agerade som den gjorde och ”Fröken” innebär att om du inte blev lyssnad på så tar du hjälp av fröken. Maja berättar att hon själv uppfann dessa begrepp, hon säger att hon utgår ifrån att alla barn, av olika orsaker, inte förstår de sociala koderna. Maja förklarar vidare hur viktigt det är med tydlighet och att framföra uppföranderegler i både skriftlig form och verbalt. Maja berättar även om en så kallad ”Vi-lektion” där de i klassen ska påminna varandra ”snällt men bestämt” att man ska var ”Schysst eller Tyst” mot varandra, ”det är aldrig okej att skrynkla till någon”. Maja förklarar vidare att hon använder sig av ett symboliskt exempel där hon skrynklar ihop ett papper, där pappret representerar någon som blir illa behandlad, och när pappret vecklas ut så sitter ”skrynklet” kvar.

Maja berättar även att de har ”lekgrupper” på rasterna. Maja förklarar att lekgrupperna innebär att en rast per dag är det förutbestämda grupper som leker med varandra och därmed ses det till att alla har någon att leka med. Maja förklarar att detta är en social träning och är bra för dem som har svårt med det sociala samspelet. Maja tycks utifrån vad hon säger i

förhållandet till fall nr:2 (se Bilaga 2) använda en metod som går ut på att placera eleverna på olika platser där de inte har ögonkontakt med varandra eftersom det leder ofta till fniss hos hennes elever. Maja tycks vara engagerad i sitt förebyggande arbete mot mobbning eftersom att hon jobbar förebyggande med klassen som grupp genom att ha lektioner i uppförande. Maja använder sig av olika symboliska begrepp och exempel i sitt förebyggande arbete vilket hon anser har positiv effekt på hur eleverna beter sig mot varandra. Detta innebär att Maja tycks ta in både individens perspektiv och den sociala kontexten i sitt förebyggande arbete mot mobbning. I relation till det fiktiva mobbningsfallet nr:1 (se Bilaga 2) nämner hon ”kamratstödjarna” som en metod hon tar till i sitt agerande för att få information om mobbning uppstår. Det tycks som om att Maja förutsätter att hon har en god kontakt med sin klass genom att ha ett förtroende mellan henne och eleverna.

Kevin säger att det bästa sättet att förebygga mobbning är att man som lärare är uppmärksam och har enskilda samtal med eleverna med jämna mellanrum. Kevin säger att det bör finnas tillit mellan lärare och elev för att eleverna ska känna sig trygga och för att eleverna ska veta att man agerar vad som än händer. Kevin säger även att han pratar mycket i klassen om att även fastän man inte är kompisar med alla så måste man vara uppmärksam på att ingen sitter själv eller är ensam någonstans. Kevin påpekar att man måste visa att man som lärare orkar ta sig an det som uppstår i form av kränkande beteende och påpekar att även rektorn kan komma att kontakts. Kevin förklarar vidare att om läraren inte orkar så kommer eleverna att märka det och tilliten försvinner. Man måste orka se varje barns behov och våga ta konflikter menar Kevin. Han förklarar vidare att:

Om alla lärare som undervisar eleverna orkar och är engagerade så tror jag inte att det förekommer mobbning på det sättet. Är alla lärare uppmärksamma går det inte överstyr och då måste man som lärare även orka agera. (Kevin 2013-10-09, muntl.).

Av Kevins citat tolkar jag det som att han anser att en lärare måste ha viljan att ta sig an mobbning om det förekommer och att läraren måste vilja ta tag i problemet. Kevin uttrycker att hans sätt att förebygga mobbning tycks vara att han försöker vara uppmärksam, prata med eleverna i grupp och enskilt. Detta innebär att Kevin tycks förhålla sig till sina elever utifrån individens perspektiv men även utifrån den sociala kontexten. Kevin tycks även agera genom att ta stöd från skolan i sitt arbete mot att förebygga mobbning eftersom han tycks lyfta problemet till rektorn om nödvändigt.

Gunilla säger att hon förebygger mobbning i sitt klassrum genom att hon diskuterar ämnet tillsammans med barnen. Gunilla berättar att hon tar upp olika frågor som handlar om vad eleverna får och inte får säga till varandra. Gunilla förklarar att hon som lärare har en skyldighet att skriva en rapport om hon misstänker att det är något som inte står rätt till. Gunilla berättar att hon ibland pratat enskilt med eleverna om ett problem och förklarar att hon då kan nå eleven bättre på det sättet. Gunilla berättar att hon som lärare följer med klassen till gymnastiklektionen och andra ställen men att den rollen som övervakande lärare sedan försvinner mer och mer i mellanstadiet. Gunilla förklarar att det gäller att uppmuntra eleverna till att komma till läraren och berätta när det ser något. Gunilla kommer ihåg att hennes lärarutbildning var tydlig med att förmedla att de som lärare inte skulle låta barnen välja själva vart de ska sitta, det gör läraren. Gunilla säger att hon tycker det sättet är mycket bra då hon upplever att barnen då blir lugna av att läraren bestämmer sittplatserna. Gunilla tycks försöka förebygga mobbning genom att prata om det i sin klass samtidigt som hon tar upp ämnet enskilt med varje individ. Gunillas strategi i sitt förhållande till fall nr: 2 (se Bilaga 2) tycks vara att agera redan från början när man har eleverna som grupp, att ”eleverna får säga fel utan att bli skrattade åt” enligt henne. Gunilla tycks genom samtal med klassen som grupp samt enskilt med varje individ kunna få eleverna att bemöta varandra med respekt. Gunilla tycks alltså förhålla sig till individens perspektiv och den sociala kontexten i hennes förebyggande arbete mot mobbning.

Anki berättar att hon brukade ha livskunskapslektioner där det ingick ”djupa samtal” med klassen. Under dessa lektioner tog hon bland annat upp hur man är en god kamrat. Vidare berättar Anki att de gjorde mycket tillsammans i klassen så som teateruppsättningar, pysslade och arbetade i grupper vilket hon säger skapade en sammanhållning bland henne och eleverna. Ankis förebyggande insatser tycks vara att föra samtal med sin klass och skapa gemenskap. Anki beskriver i relation till det fiktiva mobbningsfallet nr: 1 (se Bilaga 2) att hon säger sig agera genom att hon skulle ta kontakt med föräldrarna i fall såsom att eleven inte kommer till skolan och informera om detta. Ankis metod att förebygga mobbning tycks vara att ge sin klass trygghet genom de livskunskapslektioner hon har beskrivit. Anki tycks därmed använda metoder som hanterar den sociala kontexten men även ser individerna för att förebygga mobbning.

Robert förklarar att han brukar prata om ämnet generellt i klassen relativt regelbundet samt att det är ett återkommande ämne i skolan. Robert berättar att han har mycket samtal med eleverna i förebyggande syfte. Robert säger att ”det sker även samtal enskilt med respektive elev om vi skulle märka något samt att föräldrarna kontaktas”. Robert påpekar att det till och med kan bli samtal med rektorn om eleverna bryter mot skolans trivselregler samt att skolkuratoren kan komma att kopplas in och även ”antimobbningsteamet”. Robert förklarar att hans egen roll som lärare är att uppmärksamma kränkande beteende som kan leda till mobbning. Robert förklarar vidare att man som lärare bör ha i åtanke att göra det på ett diskret sätt så att det inte upplevs utpekande för eleven som utför mobbning mot andra. Robert tycks agera förebyggande mot mobbning genom att samtala om ämnet i klassen samt med varje enskild individ och vara medveten om vilka metoder som finns på skolan eftersom han i förhållandet till fallen (se Bilaga 2) nämner ”antimobbningsteamet”, skolkuratoren och övrig personal. Det verkar även vara viktigt för Robert att vara lyhörd och alert för att eleverna ska veta att mobbning inte är acceptabelt samt att kontakten med föräldrarna är viktig. Robert tycks även han inkludera individens perspektiv och den sociala kontexten i sitt förebyggande arbete mot mobbning. För Robert tycks det också vara angeläget att skolans värdegrund förmedlas genom de trivselregler som sätts upp eftersom han nämner i förhållande till fall nr:2 (se Bilaga 2) att han förklarar för klassen vilka krav han som lärare ställer på sina elever.

Per förklarar att det handlar om hur han som lärare implementerar betydelsen av sitt bemötande mot eleverna genom att han som lärare säger sig ha ett eget ansvar för barnen, vilket på sätt och vis innebär, att hitta sin egen strategi till att uppfostra klassen och göra eleverna medvetna om uppförandekoder. Per förklarar att det är svårt för eleven själv att reflektera över sin egen roll i en mobbningssituation, då han säger att frågor som ”hur eleven tänkte i situationen, om eleven själv var utsatt eller bara hakade på gruppen som utsatte en annan för kränkningar?” är svåra att svara på för eleven. Per säger att han låter eleven själv tänka på varför den eller en annan individ i gruppen gjorde som den gjorde i en mobbningssituation. Per säger även att han försöker rådgöra med eleven som utsätter någon annan för kränkande handlingar om vad den ska tänka på för att undvika att någon annan ska känna sig utsatt och för att undvika att eleven dras med i situationer som kan medföra att det urartar till ”misstänkt mobbning”, vilket tycks utgöras av kontexten enligt honom. Per förklarar vidare att om klassen ska må bra måste man som lärare göra klassen medveten om hur de bemöter varandra, ”att vara en bra lyssnare” säger han, som kan användas av klassen

för att eleverna ska kunna reflektera över sig själva som individer och sitt bemötande till varandra. Han tycker också att kontakten med föräldrarna är mycket viktig samt att rektorn bör kontaktas om stöd från föräldrarna inte finns.

Per förklarar även att ett elevhälsomöte med psykolog kan komma att ske i de fall som handlar om ”misstänkt mobbning”. Per betonar att han brukar berömma eleverna genom att säga att ”de har varit starka när de erkänt något de gjort”. Per förklarar vidare att han ser det som att ”varje elev har ett eget hjul och det hjulet är unikt och därför blir det ömsesidiga bemötandet så olika för respektive elev”. Per menar även att metoder såsom åtgärdsprogram kan vara bra men att han ser just bemötandet som sin främsta metod. Per tycks förebygga mobbning genom att se de individer som utsätter andra för kränkande handlingar och agera som en mentor för dem. Pers beskrivning av sin metod ”bemötandet” och ”hjulet” är något filosofisk men kan tolkas som att han utgår ifrån individens perspektiv i det fallet men även att han ger sin klass metoder för att bemöta varandra i klassrummet, det vill säga den sociala kontexten. Pers agerande tycks innefatta att han vid behov tar hjälp av skolans rektor och psykolog.

Lovisa framhåller att hon är stolt över sitt agerande för hur hon förebygger mobbning och säger att hon inte kunde ha agerat på ett annorlunda sätt då det handlat om mobbningsärenden. Lovisa förklarar att ett mobbningsärende för henne innebär att ”antimobbningsteamet” utreder de händelser som skett och därefter avgörs det om det är mobbning. Lovisa påpekar att man aldrig kan upptäcka allt som sker på en skola men att hon brukar ta upp väsentliga punkter på föräldramöten samt be föräldrarna om hjälp att förmedla till respektive lärare om de märker något. Lovisa berättar att hon själv gör allt hon kan tillsammans med skolan men ”självklart kan vi alltid bli bättre” men hon tycker att de gör så gott de kan. Lovisa förklarar att om det rör sig om ”allvarliga kränkningar” såsom att någon elev har kallat en annan för ”Hora” eller ”Fitta” tas det upp på arbetslagsmötet med hennes kollegor då det alltid sitter någon representant från ”antimobbningsteamet” där. Lovisas förebyggande arbete tycks bestå i att vara delaktig i och arbeta med antimobbningsteamet på skolan. Hon påpekar däremot att om mobbning sker utanför skolan kan det inte förväntas vara hennes ansvar. Genom kontakt med föräldrarna och att göra dem medvetna om hur skolans trivselregler ser ut hoppas hon att främja ett samarbete mellan skolan och hemmet och på så sätt förebygga mobbning.

Maja fokuserar på att ta upp ämnet i klassen som ett lektionsbaserat ämne. Kevin både samtalar i klassen och enskilt med eleverna och verkar noga för att uppmärksamma det som sker. Även Gunilla tycks förebygga mobbning då hon tar upp ämnet i klassen och Anki tog upp hur man skulle uppträda mot varandra schysst. Per tycks agera genom att implementera begreppet ”bemötande” hos varje enskild individ som sin metod men samtalar även om ämnet i klassen. Lovisa tycks förebygga mobbning genom att prata om ämnet på föräldramöten och får antagligen stöd från dem samt tar hjälp av antimobbningsteamet om mobbning förekommer. Både Robert och Lovisa uppger att elevernas föräldrar förr eller senare kopplas in om mobbning uppstår. Det tycks som att informanterna tolkar, medvetet eller omedvetet, skolans värdegrund (Lgr 2011, s.7), eftersom att det som framkommer i deras utsagor om hur de förebygger och agerar vid mobbning stämmer överens med vad skolans värdegrund anger om hur Sveriges demokratiska skola ska främja varje individs egenart och rättigheter och därmed varje individs rättighet att inte bli kränkt. Skolans värdegrund speglas i Skollagen (2010:6§) som anger att skolan med dess personal ska genomföra åtgärder mot kränkande behandling och att skolan ska ha en plan för hur det förebyggande arbetet mot mobbning ska gå till vilket ligger i huvudmannens ansvar att se till att skolans personal följer detta förklaras det av Skollagen (Skollagen 2010:6§).

Samtliga informanter utom Gunilla tycks uttrycka att man bör prata med eleven ifråga, dennes föräldrar samt lämpliga klasskamrater och därigenom undersöka vad som kan vara fel i förhållande till fall nr: 1 (se Bilaga 2). Samtliga informanterna utom Gunilla menar även att man som ansvarig lärare för eleven alltid har en skyldighet att agera. Ofta förekommande är att ringa hem och om inte sjukanmälan har inkommit från målsman ska detta genomföras samma dag inom en timma. Per, Robert och Anki i förhållande till fall nr:2 (se Bilaga 2) tycks anmärka på att det inte skulle få gå så lång tid innan man som lärare tog tag i det. Det framgår även av Lovisa, Per, Robert och Kevin att rektorn hålls informerad om frånvaron är hög för en elev, såsom mer än 10 % vilket påpekades av Lovisa. De tycks som att informanterna har gemensamt då de säger sig agera genom att ta till metoden samtal som en sätt att förebygga att eleverna utsätter varandra för kränkande handlingar. Dessa samtal sker både med eleverna enskilt och i grupp vilket innebär att de förebygger mobbning utifrån individens perspektiv och utifrån den sociala kontexten.

7.1.4 Skolans förebyggande insatser mot mobbning

Här berättar informanterna om de antimobbningsprogram samt antimobbningsteam de använder för att förebygga och motverka mobbning på skolan.

Lovisa berättar om det ”antimobbningsteam” på skolan där hon arbetar. Lovisa förklarar att det är viktigt att teamets medlemmar verkligen brinner för att åtgärda och förebygga mobbning och det gäller att de som är engagerade i detta team avvarar tid för att teamets insatser ska bli så bra som möjligt. Lovisa förklarar vidare att det oftast är tiden som sviker i detta arbete och att det skulle behövas ”öronmärkta” pengar för att uppnå ett ännu bättre team. Lovisa berättar också att klassen har ”VI” dagar ”Värdegrund och Individ” på schemat där eleverna lära känna och lära sig hur man ska uppträda utifrån skolans värdegrund. Lovisa tycks vara engagerad i och tro på det arbete ”antimobbningsteamet” utför på skolan vilket kanske delvis förklaras av att hon tidigare har varit aktiv i teamet och därmed har relevant insikt i dess arbete.

Robert förklarar att hans skola har en ”plan” i arbetet med att förebygga och motverka mobbning, denna plan förändras och förbättras kontinuerligt varje år. Robert förklarar vidare att revideringarna sker efter svaren från de olika frågeställningar på enkäter som delats ut till föräldrar och elever där de får tycka till om vad som kan förändras och förbättras på skolan. Robert säger att ”den plan vi har är bra eftersom den styr oss i vårt arbete som lärare med att förebygga och motverka mobbning om det skulle förekomma”. Robert berättar vidare att under de år han arbetat så har han absolut varit med om att det hänt att han har tagit hand om ”mobbningsärenden”. Robert säger att om det skett systematiska kränkningar, som varit planerade, under en längre period så blir det ett ”mobbningsärende”. Robert säger att det inte hänt på den skolan han arbetar på nu då det har ett ”likabehandlingsteam” vilket respektive lärare signalerar till om något misstänks vara mobbning. Robert anser att det behövs lärare med en sådan spetskompetens som vet vad de sysslar med för att motverka mobbning. Robert förklarar vidare att det negativa med detta ”team” kan vara att man som lärare inte blir insatt i hur de jobbar och hur de gör i teamet, det blir ”slutna dörrar” på grund av att ”teamet” jobbar enskilt och har tystnadsplikt. Robert tycks problematisera, men inte utöver vad kritiken säger, om ”likabehandlingsteamets” arbete med att förebygga och motverka mobbning.

Kevin och Gunilla nämner båda att deras skola nu jobbar med ”Farstametoden”. Gunilla nämner även att den fick kritik då föräldrarna inte skulle kopplas in för tidigt om deras barn förekom i ett mobbningsfall, men att föräldrarna nu kopplas in tidigare. Det tycks som att Gunillas skola har anpassat ”Farstametoden” utefter den kritik metoden har fått och därmed använder skolan en anpassad version av densamma. Kevin påpekar att det är bra när ledningen ger läraren stöd i arbetet mot mobbning och förklarar vidare att ”om man som lärare inte får stöd därifrån känner man att man blir motarbetad”. Kevin förklarar vidare att han får stöd från ledningen på den skolan han arbetar på och att skolans ledning kräver att man som lärare har glädje och engagemang för sitt arbete. Kevin poängterar att ”man får tillbaka allt arbete från eleverna som vet att man är engagerad som lärare”. Kevin tycks uttrycka att en bra relation mellan sig och eleverna samt ledningen är viktigt som informationskanal för att förebygga och motverka mobbning.

Maja berättar att hennes skola har haft fyra fall av mobbning på sistone. Från skolans sida finns det enligt henne ett mycket aktivt ”antimobbningsteam” där det finns engagemang från olika arbetslag enligt Maja. En lärarkollega tillsammans med Maja startade upp detta ”team” för sex år sedan då nuvarande rektor började på skolan. Han ansåg enligt Maja att det skulle gå rätt till och därefter har ”teamet” blivit strukturerat med regelbundna möten. Maja förklarar att ”teamet” sitter en hel dag och bollar idéer för att komma fram till lämpliga förebyggande metoder. Maja nämner ”Farstametoden” med dess samtalsmetodik och att hon tycks anse att den fungerar eftersom hon uttrycker att man som lärare i skolans ”team” arbetar med de inblandade eleverna och pratar med var och en enskilt för att få effekt i arbetet mot mobbning. Maja anser dock inte att föräldrarna ska kopplas in initialt då de inte löser problemet utan oftast vill ”lösa sina barn från skuld”. Maja berättar att hon har elevrepresentanter i sin klass som är med i elevrådet och är klassen ögon. Maja berättar vidare att det fungerar med kamratstödare eftersom de träffar ”antimobbningsteamet” med respektive lärare varje vecka. Maja tycks ha en positiv inställning till skolans ”antimobbningsteam” och ”Farstametoden” med dess samtalsmetod som ett förebyggande och motverkande sätt att använda i arbetet mot mobbning på hennes skola.

Anki påpekar att det inte nödvändigtvis spelar någon roll vilka metoder eller program som finns, eftersom det som hjälper är enligt henne ”en lärare som är engagerad och har eldsjäl, det är den bästa metoden”. Det förefaller att Anki anser att det är läraren själv som är

metoden och därmed måste brinna för sitt yrke vilket i sig kommer att förebygga och motverka mobbning. Att läraren själv är metoden för att förebygga mobbning såsom Anki påstår, behöver inte innebära att mobbning kommer kunna förebyggas eftersom utan rätt metod, syn och förståelse på problemet, kvarstår frågan vad som faktiskt spelar roll.

Samtliga informanter har berättat att deras skola antingen tar hjälp av Farstametoden med dess samtalsmetodik och/eller ”antimobbningsteam” eller ”likabehandlingsteam” för att hantera, förebygga och åtgärda mobbning. De informanter som uppgett att de inte är aktiva i dessa ”antimobbningsteam” tar hjälp av teamen. Anki skiljer sig dock från de övriga informanterna eftersom hon är pensionerad lärare samt inte arbetat eller tagit del av dessa åtgärdsprogram då hon slutade arbeta som lärare 1981 och dessa program skapades först under senare delen av 1980-talet. Kevin uttrycker en egen synvinkel då han refererar till att skolans ledning även finns till för att stötta lärare och han uttrycker att tillit till ledningen kan vara viktigt i arbetet mot mobbning. Förtroendet Kevin uttrycker mellan ledningen och läraren tycks påverka hur skolans förebyggande arbete uppmärksammas eftersom det är ledningen som då står bakom besluten om hur arbetet mot mobbning bedrivs.

7.1.5 Lärarnas fortbildning i mobbing

Nedan redogörs för hur informanternas fortbildning sett ut enligt dem själva och om de har upplevt den som relevant i deras förebyggande arbete mot mobbning.

Lovisa har gått enskilda kurser för att bredda sin kunskap om mobbning. Lovisa berättar att hon bland annat gått en kurs av Friends och på så sätt fått inblick i hur arbetet med mobbning kan se ut på olika skolor. Lovisa berättar att kurserna har rekommenderats av skolan för att fortbilda deras lärare. Lovisa berättar att hon följt Farstametodens utveckling och skolan har justerat hur de arbetar med den metoden. Lovisa har deltagit i den fortbildning som skolan rekommenderat vilket tycks visa på att hon är engagerad i fortbildningsfrågor.

Maja har gått flera kurser som skolan hon arbetat på erbjudit henne. För några år sedan gick Maja Skolverkets kurs ”Mobbning och diskriminering” på Stockholms Universitetet. Vidare säger Maja att hon anser att Farstametoden är för kommersiell och menar att man lika gärna kan köpa en bok för arbetslaget för att lära sig om metoden. Maja nämner även att det finns kritik mot Farstametoden. Maja tycks anse att det inte finns några metoder som i sin helhet

kan rekommenderas utan att man som lärare få plocka delar av från de olika programmen som man själv tycker passar sin egen grupp. Det tycks av vad Maja beskrivit i att plocka delar från olika åtgärdsprogram, vara en relativt krävande insats för läraren men att fortbildning möjligtvis kan vara mindre tidskrävande. I Majas fall tycks det vara skolan som har bidragit till att hon deltagit i fortbildning.

Per har gått småkurser som skolan anordnat under namnet ”Trygghetsgruppen”. Han berättar att lärare träffas en gång i veckan med en representant från varje årkurs för att jobba fram olika metoder som de delvis uppfinner själva. Per förklarar att det för tillfället är en enkätbaserad undersökning om otrygga plaster på skolgården samt åtgärder som tas fram för att motverka dessa. Det tycks förefalla som att på Pers skola fortbildar man personalen genom ett engagemang från lärargruppen eftersom att personalen är insatta i hur eleverna på skolan upplever tryggheten och därmed sker en fortbildning av personalen i frågor om mobbning och hur det kan förebyggas.

Gunilla har deltagit i den skolgrupp som arbetar med att förebygga mobbning. Hon har även gått en kurs i Farstametoden som skolan erbjöd henne att gå. Hon beskriver metoden som ”ett strikt mönster, ett schema som man följer och gör tillslag så att mobbarna blir överrumplade”. Hon berättar vidare att hennes lärarutbildning hade mycket metodik där man fick sätta sig in i olika händelser samt diskutera hur man som lärare kunde hantera olika situationer. Det tycks som att Gunilla har fått fortbildning genom inblick i Farstametoden och verkar vara nöjd med lärarutbildningens kurser om ämnet vilket ingen av de övriga informanterna har nämnt.

Återigen skiljer sig Anki från de övriga informanterna då hon förklarar att det inte fanns några inriktade kurser om mobbning på hennes verksamma tid som lärare.

Alla informanter förutom Anki har gått en eller flera fortbildningskurser i hur mobbning bör förebyggas, hanteras och åtgärdas på skolan av läraren. Den fortbildningskurs som är gemensam för Lovisa, Maja, Kevin och Gunilla är Farstametoden. Anki är ensam om att inte har gått någon fortbildningskurs om mobbning. Gunilla påpekar att hon fått givande metodik från sin lärarutbildning. De skolor informanterna arbetar på tycks alla ha bidragit till att fortbilda lärarna i frågor om mobbning.

7.2 Analys

Syftet har varit att undersöka sju lärarers syn på problemet mobbning och hur mobbning kan förebyggas i skolan. Nedan kommer jag svara på undersökningens frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen. Av de intervjuer som genomförts har informanterna svarat på ett antal frågor. De har också relaterat sina svar till två fiktiva mobbningsfall vilka har tydliggjort deras syn och förståelse av problemet mobbning. Frågorna och fallen har också inneburit att informanterna har fått redogöra för hur de säger sig förebygga mobbning i skolan och på vilket sätt de säger sig agera förebyggande samt hur informanternas skola bidrar till att förebygga mobbning genom fortbildning.

Nedan följer svaren på undersökningens frågeställningar:

- Hur ser de intervjuade lärarnas syn och förståelse av problemet mobbning ut?

De intervjuade lärarnas syn och förståelse av problemet mobbning upplever jag vara när en individ eller grupp utsätter en annan individ för upprepade kränkande behandling under en längre period. Informanterna ser och förstår mobbning som ett problem som innehåller en tolkningsfråga baserad på hur den som blir utsatt känner sig berörd och att informanterna förstår att det kan påverka att problemet uppstår. Informanterna lägger däremot olika mycket vikt vid vad det är som orsakar att problemet uppstår, det vill säga om det till största del beror på den enskilda individen eller på den sociala kontexten.

- Hur förebygger lärarna mobbning i skolan och i så fall på vilka sätt säger lärarna att de agerar för att förebygga mobbning?

Min uppfattning av hur de intervjuade lärarna säger sig förebygga mobbing är att lärarna själva i sina klassrum kontinuerligt samtalar med eleverna om ämnet mobbning, om skolans trivselregler, om vad som krävs av dem enskilt och i grupp samt att kontakten med föräldrarna uttrycks av informanternas vara viktigt. Dessa samtal sker både med eleverna enskilt och i grupp vilket innebär att de förebygger mobbning utifrån individens perspektiv och utifrån den sociala kontexten.

- Hur ser de intervjuade lärarna på de insatser som skolan bidrar med för att förebygga mobbning?

Min uppfattning av hur de intervjuade lärarna säger att skolan arbetar för att förebygga mobbning är att det sker genom ett samarbete mellan den personal som jobbar i skolans ”antimobbningsteam” och övrig personal. Jag fick också uppfattningen av informanterna att skolan bidrar till förebyggandet av mobbning genom att fortbilda sin personal.

8. Slutdiskussion

Här kommer jag att diskutera och redogöra för de slutsatser som jag kommit fram till i undersökningen och relatera slutsatserna till den teori som jag analyserat informanternas svar utifrån. Jag kommer även att diskutera mina resultat utifrån den tidigare forskning som tagits upp i uppsatsen.

Informanternas syn och förståelse på mobbning tycks utifrån hur de uttalat sig relatera till *individens perspektiv* och *den sociala kontexten* som förklarats i avsnittet *Teorianknytning* där Skolverkets rapport (2009) förklarar att mobbning bland annat påverkas av hur individen som utövare mår psykiskt vilket även påverkar den sociala kontexten. Avsnittet *Teorianknytning* tar också upp Osbeck (2006) som beskriver att kränkningar bygger på att vi människor tenderar att inte förstå vad språket kan förmedla. Att känna sig kränkt är en subjektiv uppfattning vilket jag upplever att informanternas utsagor tycks redogöra för. I avsnittet *Tidigare forskning* framgår det av bland annat Björk (1995) att mobbning enligt henne handlar om en maktfråga då individerna som utövar kränkande handlingar har ett behov av att synas och höras vilket jag upplever att informanterna tycks dela i sin uppfattning i deras syn och förståelse av mobbning. Samlivalli (1996) belyser å andra sidan att mobbning handlar om den sociala kontexten, det vill säga att flera individer ofta är inblandade i en situation, vilket även är min uppfattning om hur informanterna tycks se och förstå att mobbning som problem uppstår.

Informanternas förebyggande arbete mot mobbning går i de flesta fall ut på att ha samtal som metod och detta är enligt informanterna centralt för ett förebyggande arbete mot mobbning. Den sociala kontexten har en betydande roll för hur individer förstår och beter sig mot varandra förklarar Skolverkets rapport (2009) och jag upplever att samtal utifrån informanternas utsagor har en positiv effekt för både individen och den sociala kontexten i deras förebyggande arbetet mot mobbning. Utifrån informanternas utsagor, upplever jag, att informanterna tycks påverka hur individen bygger upp sin förståelse för hur omgivningen

upplever kränkande handlingar vilket innebär att samtal förs och tycks ha en förebyggande effekt på även den enskilde individen, nämligen eleven. Min uppfattning är att informanterna uttrycker att skolans elever också bär ett enskilt ansvar i att respektera sin omgivning, den sociala kontexten, men att det är främst lärarna som har i uppgift att förmedla trivselregler och uppförandekoder som bestäms utifrån skolan och dess huvudman i enlighet med Skollagen (Skollagen 2010:6§). Heinemann (1972) påpekar likväl som informanterna, upplever jag, att den vuxnas insatser tycks ha en betydande roll i det förebyggande arbetet mot mobbning.

Informanterna har haft ett i överlag relativt gemensamt förebyggande arbetssätt för att motverka mobbning då de tycks se till individens perspektiv och den sociala kontexten vilka båda påverkar mobbning menar Skolverkets rapport (2009). Informanterna använder snarlika metoder med samma syfte. Färdiga ”antimobbningsprogram” kombineras efter skolans enskilda behov. Dessa ”antimobbningsprogram” har tagits upp i avsnittet *Bakgrund* där de kritiserats av båda Skolverkets rapporter från (2009) och (2011) samt i artikeln från Lärarförbundet av Hedlund (2011). Kritiken mot programmen speglar den bild som informanterna gett, vilken är att mobbning kan se ut på olika sätt på olika skolor och att skolorna själva kombinerar metoder mot mobbning som de anser passar skolan. Enligt vad som framgår från Läroplanen för grundskolan (2011) så har skolan en demokratisk uppgift i att se till varje individs behov och att skolan därmed ska vara en plattform för mänskliga rättigheter, vilket också innefattas av skolans värdegrund. Jag anser att utifrån det jag redogjort för i min analys så innehåller informanternas syn och förståelse av mobbning relevanta insikter om hur man förebygger och motverkar mobbning vilka speglar skolans demokratiska uppgift.

Slutligen anser jag att det är väsentligt för läraren att kunna uppmärksamma problemet mobbning utifrån både individens perspektiv och den sociala kontexten för att ha möjlighet att förebygga och motverka problemet för den enskilde individen i skolan och klassrummet. Läraren bör även känna av den sociala kontexten där eleverna interagerar. Därför anser jag att det är viktigt för läraren att redogöra för hur moraliska interaktioner bör förhålla sig i klassrummet och i skolan gentemot varandra, vilket kan möjliggöras genom ett ständigt agerande från lärarens sida såsom ledare och förebild i det sociala samspelet mellan elever.

8.1 Vidare forskning

I avsnittet *Tidigare forskning* förklaras det att mobbning som ett mänskligt socialt problem är nytt enligt Björk (1995) och att det rekommenderas ytterligare forskning om mobbning från ett mänskligt socialt perspektiv alltså mobbning som innefattar bland annat makt, den sociala kontexten samt mobbaren och offrets personlighetsdrag, vilket jag delvis gjort genom att studera lärares syn och förståelse av mobbning men det behövs fortfarande betydligt mer forskning om mobbning i denna riktning. Heinemann (1972) tar upp skolans storlek som betydande för hur mobbning kan utvecklas och detta perspektiv belyser även Olweus (1973) men han menar att det inte är det enda som påverkar att mobbning uppstår.

Mina råd till vidare forskning är att fortsätta i samma riktning som denna studie men genom att kombinera kvalitativa och kvantitativa metoder undersöka hur lärarna och eleverna i skolan tycker att mobbning bör förebyggas och hanteras. Genom att kombinera en kvantitativ med en kvalitativ undersökning, där både lärare och elever i skolor deltar, kunna erhålla ett bredare statistiskt underlag som därigenom kan rekommendera effektiva metoder som lärarna använder sig av och som ger resultat för att kunna gå till botten med problemet mobbning

9. Käll- och litteraturförteckning

9.1 Tryckta

9.1.1 Litteraturlista

Beckne, Rolf (1974). *Skolans arbetsmiljö en sammanfattning av SIA:s betänkande*. Uddevalla: Utbildningsförlaget Bohuslän Grafiska AB.

Björk, Gunilla (1995) *Mobbning – ett spel om makt. Fyra fallstudier av mobbning i skolmiljö*. Upplaga 5. Göteborgs Universitet.

Dalén, Monica (2007). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2011). *Intervjuer i Ahrne & Svensson (red) 2011. Handbok i kvalitativa metoder*. Författarna och Liber AB. Upplaga 1:1.

- Frånberg, Gun-Marie (2003). Mobbning i Nordiska skolor. Kartläggning av forskning om och nationella åtgärder mot mobbning i nordiska skolor. Århus. Upplaga. 508.
- Heinemann, Paul-Peter (1972). Mobbning – gruppvåld bland barn och vuxna. Lund. Natur och Kultur.
- Hägglund, Solveig (1996). Perspektiv på mobbning. Rapport nr 14. Göteborgs universitet.
- Lalander, Philip (2011). Observationer och etnografi i Ahrne & Svensson (red) 2011. Handbok i kvalitativa metoder. Författarna och Liber AB. Upplaga 1:1.
- Olweus, Dan (1973). Hackkycklingar och översittare. Forskning om skolmobbning.
- Olweus, Dan (1991). Mobbning i skolan. Vad vet vi och vad kan vi göra. Stockholm: Liber.
- Osbeck, Christina (2006). Kränkningens livsförståelse. En religionsdidaktisk studie av livsförståelselärande i skolan. Upplaga 10. Karlstad: Universitetstryckeriet
- Pepler, Debra & Depeng, Jiang & Craig, Wendy & Connolly, Jennifer (2008). Developmental Trajectories of Bullying Associated Factors. Journal Compilation. Child Development. Upplaga. 79 nr 2. Sid, 325-338.
- Pikas, Anatol (1975). Så stoppas vi mobbning! Rapport från en antimobbningsgrupps arbete. Stockholm. Bokförlaget Prisma
- Salmivalli, Christina (1998). Not Only Bullies and Victims. Participation in Harassment in School Classes: Some Social and Personality Factors. University of Turku: Finland
- Skolverket, (2009). På tal om mobbning- och det som görs. Kunskapsöversikt. Stockholm.
- Skolverket, (2011). Mobbning i skolan- Utvärdering av metoder mot mobbning. Upplaga 3000
- Skolverket, (2011). Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet. Stockholm: Liber
- Statens offentliga utredning SOU (1974). Skolan arbetsmiljö. Betänkande av Utredningen om skolan inre arbete – SIA. Utbildningsdepartementet. Upplaga 53. Stockholm: Göteborgs Offsettryckeri AB
- Stukát, Staffan, (2011). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. Upplaga 2:1. Lund: Studentlitteratur AB

Strömquist, Siv (2010). Uppsatshanboken. Femte upplagan: Stockholm: Hallgren och Fallgren AB.

Svensson, Peter & Ahrne, Göran (2011). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt i Handbok i kvalitativa metoder Svensson, Peter & Ahrne, Göran (red) (2011). Upplaga. 1:1. Malmö: Liber AB.

9.2 Elektroniska källor

Skolverket (2011). Utvärdering av metoder mot mobbning. (Elektroniskt). Tillgänglig:< <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/analyser-och-utvarderingar/vardegrundsfragor/utvardering-av-metoder-mot-mobbning-1.126081> > (2013-09-23)

Riksdagen (2010). Åtgärder mot kränkande behandling. (Elektronisk). Tillgänglig:< http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/#K6 > (2014-11-25)

9.3 Otryckta källor

9.3.1 Intervjuer

Anki 68, 2013-10-02, 22 min

Lovisa 42, 2013-10-07, 26 min

Robert 37, 2013-10-07, 20 min

Kevin 35, 2013-10-09, 30 min

Maja 44, 2013-10-09, 30 min

Per, 2013-10-10, 60 min

Gunilla 40, 2013-10-14, 30 min

9.4 Övriga källhänvisning

Hedlund, Monica (2011). Sluta köpa in färdiga program. *Lärarnas tidning*, 28 januari.

Mollberger, Gun (2006). Goda samtal ger goda pedagoger men nu står elev-elevrelationen i fokus i skolan. *Dagens Nyheter*, 27 december.

Bilaga 1

Öppet informationsbrev

Till lärare i årskurserna 3-6

Detta är ett öppet brev angående ett vetenskapligt projekt inför ett examensarbete.

Mitt namn är Karla Kallenberg och är examinerande student på Södertörns högskola. Jag kontaktar er då jag vill undersöka vad lärare i årskurserna 3-6 har för syn på problemet mobbning. Jag önskar genomföra personliga intervjuer med respektive lärare om ca 30 min/intervju.

Frågor som kommer att ställas är bland annat;

Hur ser du på problemet mobbning?

Hur förebygger och motverkar du som lärare mobbning?

Jag önskar kontakt med respektive lärare som kan tänkas intervjuas.

Tack på förhand,

Med vänliga hälsningar

Karla Kallenberg, lärarstudent på Södertörns Högskola.

Bilaga 2

Intervjuguide

1. Berätta lite om dig själv, ditt namn, din ålder och hur ditt yrkesverksamma liv sett ut från det att du började som lärare tills idag.
2. När jag säger mobbning, vad tänker du då?
3. Har du gått någon kurs/utbildning i hantering av mobbning?
4. Har skolan erbjudit detta eller är det ditt enskilda initiativtagande?
5. Gav kursen redskap för att kunna hantera mobbning i praktiken?
6. Har du som lärare några erfarenheter av mobbning?
7. Har du möjlighet att ge ett konkret exempel på en situation när en elev har blivit utsatt för mobbning?
8. Hur agerade du som lärare?
9. Hur ser du på ditt agerande i efterhand?
10. Kulle du kunnat agera annorlunda om du haft möjligheten?
11. Vad har ni för verktyg/metoder för att förebygga och hantera mobbning på er skola?
12. Hur ser du på dessa verktyg/metoder?

Fall 1:

En lärare märker under en period att en elev i sin klass börjar komma sent till skolan under flera månader i rad. Eleven verkar orolig och vill stanna inne på rasten. Läraren noterar efter ytterligare tid att elevens frånvaro börjar bli mycket hög. Eleven kommer ofta på morgonen men är frånvarande på eftermiddagen. Vissa dagar är eleven helt frånvarande utan sjukanmälning. Läraren noterar efter ytterligare veckor att elevens frånvaro börjar bli hög. Eleven kommer på morgonen men är frånvarande på eftermiddagen. Vissa dagar är eleven helt frånvarande utan sjukanmälning.

1. Hur tänker du att läraren bör agera?
2. Hur hade läraren kunnat förebygga det här?

Fall 2:

En elev i klassen blir alltid hackad på. När eleven ska svara på frågor i klassrummet skrattas det, suckas det och det kastas prylar mot eleven. Eleven verkar inte ta illa upp utan skojar tillbaka.

Av föräldrarna får läraren höra att eleven ofta är irriterad när den kommer hem, eleven vill inte gå till skolan på morgonen. Eleven är glad på helgerna men på söndagskvällen börjar eleven jämra sig.

1. Hur tänker du att läraren bör agera?
2. Hur hade läraren kunnat förebygga det här?

Är det något du vill tillägga?

Är det ok att jag återkommer om det är något jag undrar över?

Du får även ta del av min uppsats när den är klar, om du vill.

Tack